

DRC DANSK
FLYGTNINGE
HJÆLP

At vælge sit ”hjemland” II

En undersøgelse af forskellige
perspektiver på hjemlandet
DRC Dansk Flygtningehjælp

Indholdsfortegnelse

1.0 Indledning	3
2.0 Terminologier og metodiske tilgang	4
3.0 Hjemlandet set fra forskellige perspektiver	5
3.1 Vincent og Maria	5
3.2 Lilian, Michael og Veronica	8
3.3 Abdirizak, Mirza, Ines og Amar	10
3.4 Ali og Manal	13
4.0 Hjemmet som en flydende størrelse	15
4.1 Hjemmet som kærlighed, værdier og uddannelse	15
4.2 Hjemmet som sikkerhed	15
4.3 Hjemmet som at være en del af samfundet	16
5.0 Hvordan kan vi tale om <i>hjemlandet</i>?	17
Konklusion	19
Forslag til videre undersøgelser	21
Undersøgelse af unge danske borgeres ønske om at repatriere efter endt uddannelse	21
Undersøgelse af borgeres oplevelse med vejledningspligten og den “dedikerede hjemrejsesamtale”	21
Litteraturliste og websider	22

1.0 Indledning

Når vi taler om repatriering, så taler vi ofte også om, at man rejser ”hjem”. Men hvad menes der egentlig, når vi siger, at en borger vender hjem? Professionelle, frivillige såvel som privatpersoner kan finde det svært at indlede og genoptage samtaler om en borgers tidligere hjemland, fordi det for nogen er et følsomt emne, der er blevet tabuiseret, eller fordi det over de seneste år er blevet et område med stor, politisk interesse. Flere sagsbehandlere oplever udfordringer med at italesætte borgerens muligheder for repatriering - både i forbindelse med den systematiske vejledningspligt og i den dedikerede repatrieringssamtale.

Repatriering betyder en tilbagevenden

Den danske Repatrieringslov indeholder en regulering af visse herboende personers muligheder for at opnå økonomisk støtte og rådgivning i forbindelse med frivillig tilbagevenden til personens hjemland, tidligere opholdsland eller et land, hvortil den pågældende har nær familiemæssig tilknytning¹.

I disse samtaler bliver ord som *hjemmet*, *hjemrejse* og at *vende hjem* ofte brugt, fordi det virker som et naturligt ordvalg til samtalen, og fordi at ordet *repatriering* ikke er lige kendt. Men det er ikke alle, der har gjort sig tanker om, hvad ‘hjemland’ egentlig betyder, og hvilke følelser og minder det kan vække hos den enkelte borger. Derfor kan samtaler om repatriering til tider blive misforstået og direkte komme til at signalere, at Danmark *ikke* er borgerens hjem eller hjemland, og at vedkommende ikke er velkommen, på trods af retten til at opholde sig i landet.

I dag har Danmark flere forskellige politiske eller politisk definerede tiltag, hvor *hjem* indgår i dets titel; Hjemrejsestyrelsen², Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse³ og en udlændinge- og integrationspolitik som siden 2019 i højere grad fokuserer på midlertidigt ophold med henblik på hjemrejse frem for permanent ophold og varig integration⁵. Den tydelige politiske retning fra 2019 og ordvalget

Den systematiske vejledningspligt:

Den systematiske vejledningspligt har siden 2018 indebåret, at alle borgere i repatrieringslovens personkreds skulde vejledes ved ethvert møde i integrationsafdelingen eller i jobcenteret. Dette svarer til ca. 60.800 borgere. I foråret 2021 blev det vedtaget, at "det fremover kun er ca. 22.700 udlændinge med opholdstilladelse i Danmark i mindre end fem år, som skal vejledes om repatriering – "når der i øvrigt er anledning til det"⁴

¹ (Vejledning til Repatrieringsloven, 2021)

² (Hjemrejsestyrelsen, 2021)

³ (Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2022)

⁴ (Dansk Socialrådgiverforening, 2021. Se også Repatrieringsloven, 2019: §5)

⁵ (LOV nr 174 af 27/02/2019, 2019)

til de forskellige tiltags titler kan være en medvirkende faktor i forhold til, hvordan *hjem* bliver tolket, og at dets betydning antages på forhånd.

Den dedikerede repatrieringssamtale, også kaldt den dedikerede hjemrejsesamtale:

Ud over vejledningspligten skal "ca. 8.900 udlændinge med en opholdstilladelse i Danmark i mere end fem år, og som har modtaget konstanthjælp mv. i halvandet ud af de seneste tre år, 'indkaldes til en dedikeret hjemrejsesamtale hvert andet år'. Det er foreløbig uklart, hvad der ligger i ordet dedikeret"⁶

For at inddrage et borgerorienteret perspektiv på hjemlandet, har DRC Dansk Flygtningehjælps afdeling Viden og Udvikling foretaget en kvalitativ undersøgelse af, hvad *hjem* betyder blandt tilfældigt udvalgte borgere, som har eller har haft et andet hjemland end Danmark. Undersøgelsen zoomer ind på nogle af de grundlæggende værdier og følelser, der opstår - både blandt borgere

som overvejer at repatriere, samt borgere der har i sinde at blive boende i Danmark.

Formålet med undersøgelsen er først og fremmest at dele perspektiver på de forskellige følelser og opfattelser, der er knyttet til et hjem og at skabe refleksion og oplysning om, hvilke ting der fylder, når en borger frivilligt vælger et hjemland til eller fra. Derudover bidrager rapporten med perspektiver på de udfordringer, der kan opstå i en samtale om eventuel repatriering, samt hvordan en reflekteret tilgang kan afhjælpe potentielle misforståelse eller konflikt.

Rapporten er et led i projektet *Frivillig hjemvenden og styrket integration*, som er et samarbejde mellem DRC Integration og Nyborg, Haderslev, Kolding og Skive kommune. Projektets overordnede formål er, at "udvikle, afprøve og udbrede en virkningsmodel for oplysning, vidensdeling og styrkelse af repatrieringsgrundlaget"⁷

2.0 Terminologier og metodiske tilgang

Rapportens kvalitative indhold bygger på en dataindsamling bestående af 14 semistrukturerede interviews på en varighed mellem 30 og 75 minutter. Alle interviewpersoner er, har været, eller kan potentielt blive en del af den danske repatrieringslovs personkreds. Deltagerne varierer i køn, etnicitet, opholdsstatus og alder. Behandlingen af undersøgelsens data er foregået gennem en systematisk gennemgang og kodning af alle transskriberede interviews. Den indsamlede datamængde er relativt begrænset og er ikke af statistisk karakter. Derfor er det vigtigt at understrege, at de pointer som præsenteres i rapporten, fortæller noget om den enkeltes overvejelser og livssituation frem for en

⁶ (Dansk Socialrådgiverforening, 2021)

⁷ (DRC, 2021)

generaliserbar tendens, der rækker ud over interviewpersonernes oplevelser og perspektiver. Rapporten kan læses for sig selv, men kan med fordel læses som et supplerende element til rapporten *At vælge sit 'hjemland'. En undersøgelse af afklaringsrejser, DRC Dansk Flygtningehjælp*⁸.

Når vi omtaler en undersøgelsesdeltager, bruger vi primært betegnelsen *borger* eller *dansk borger*. Dette bør ikke forveksles med *statsborger*, da statsborger refererer til personens juridiske opholdsgrundlag. *Borger* eller *dansk borger* henviser blot til, at vedkommende er lovligt bosat i Danmark. Alle interviewdeltagere er anonymiseret, og de navne vi har brugt i rapporten, er ikke deltagernes rigtige navne.

3.0 Hjemlandet set fra forskellige perspektiver

14 forskellige borgere præsenteres i de følgende fire afsnit. Indledningsvis introduceres to personer i midt 30'erne, som henholdsvis er og har været familiesammenført til en dansk ægtefælle. Så møder vi tre migranter, som enten har eller har i sinde at bosætte sig permanent i Danmark, og derefter præsenteres fire udvalgte af syv borgere på over 40 år med forskellige etniske baggrunde, som alle har flygtningebaggrund. Slutteligt har vi to unge borgere med irakisk ophav, som begge overvejer at repatriere til Irak.

3.1 Vincent og Maria

Vincent er født og opvokset i Tanzania. Han er midt i 30'erne, og i øjeblikket er han ansat på et Universitet i Norge. Før han fik sin stilling der, boede han i Danmark i 6 år, hvor mange af hans venner og hans to børn bor. Maria er jævnaldrende med Vincent og kommer oprindeligt fra Ecuador, men har boet i Danmark i over 10 år sammen med sin danske mand. Vincent og Maria kender ikke hinanden, men de er begge kommet til Danmark via familiesammenføring til en dansk ægtefælle - og den proces har for begges vedkommende været en hård start på tilværelsen i Danmark. For Maria var det mest af alt det sociale, der var en udfordring. Hun fortæller:

“Det var et kulturchok. Det var svært. Ikke sådan at jeg savnede min familie, men... Vejret, maden og hvordan man får venner. Alt! Jeg synes det er en anden verden. Danmark er en anden verden end mit hjemland. Det var meget hårdt de første tre år.” (Maria)

På trods af nogle hårde år, hvor Maria forsøgte at lære dansk og finde arbejde, mener hun nu, at hun med tiden har ændret sit syn på flere ting - både i Danmark og i Ecuador, som har hjulpet hende i sin

⁸ (DRC, 2021a)

integrationsproces. I dag har hun et arbejde, som hun er meget glad for, hvor hun rådgiver udlændinge om deres rettigheder i Danmark. Her mener hun også, at det er en stor fordel, at hun selv har været igennem en integrationsproces.

For Maria betyder det meget at kunne tilpasse sig den danske kultur. Hun mener selv, at hun er kommet langt med sit hårde arbejde og sin tålmodighed: "Man har brug for at være her i Danmark i lang tid for at se den positive side af dansk kultur". Men selvom Maria har boet længe i Danmark, identificerer hun sig stadig mere som ecuadorianer end dansker:

"Selvom jeg er her i Danmark, så er jeg ikke dansker. Og selvom jeg lærer dansk, er jeg ikke dansker. Så jeg føler ikke, at jeg er dansker. Jeg prøver at være som danskerne. Så meget som muligt." (Maria)

Selvom Maria ikke betragter sig selv som dansker, føler hun sig mere og mere hjemme i Danmark.

"Danmark har føltes som et hjemland efter min mor døde. [...] hun var min grund til at jeg tog til Ecuador. Efter hun døde [...] trænger jeg ikke så meget. Hun var min familie. For mig er det når man har familie, at det føles som mit hjemland" (Maria)

I takt med at Marias tilknytning til Ecuador er mindsket efter morens død, har hun også fået flere venner og kolleger i Danmark. Så selv når hun er i Ecuador, føler hun, at Danmark er hendes hjemland. Ifølge hende handler det ikke så meget om etnicitet eller nationalitet for den sags skyld. Maria fortæller, at hendes tilknytning til Danmark også har ændret hendes forhold til kulturen i Ecuador:

"I Danmark er man meget høflig, og folk respekterer ens grænser. Det elsker jeg. Jeg hader, når jeg kommer til mit hjemland, og min tante siger, *hvorfor gør du sådan og sådan*. Så tænker jeg, *det er ikke dit problem*" (Maria)

Maria forklarer, at dét med at blande sig i hinandens ting er meget typisk i de kredse, hun kommer fra i Ecuador. Efter hun har boet i Danmark i lang tid og har vænnet sig til en kultur, der ifølge hende er mere reserveret, går det også op for hende, at hun bedre kan lide den stil, hun oplever i Danmark. Hun fortæller også, at hun føler sig mere selvstændiggjort efter sin tid i Danmark. I hendes tidligere hjem har de pige i huset til at servicere husets beboere og udføre andre daglige gøremål. Det er en vane, som Maria er begyndt at tage afstand til - hun vil hellere sørge for sig selv, end at blive sørget for. Maria er helt overbevist om, at det er fordi, hun har arbejdet med rengøring og service for at tjene penge til sin uddannelse.

Selvom Vincent og Marias start på tilværelsen i Danmark har mange ligheder, så har de et meget forskelligt syn på dét at høre til i landet. Vincent fortæller om, at han har følt sig decideret

uvelkommen. Både pga. de juridiske udfordringer ved at være indvandrere, men også fordi han ser anderledes ud end en etnisk dansker. Når Vincent fortæller om den første tid, han havde i Danmark, lægger han vægt på de praktiske og juridiske udfordringer. For ham var hele processen omkring familiesammenføringen en meget stor udfordring, som medvirkede til, at han følte sig uvelkommen. Vincent har efterhånden fået en stærkere tilknytning til Danmark - ikke mindst på grund af hans to børn, men også fordi han har læst sin kandidatgrad i landet.

I takt med at have boet og taget uddannelse i Danmark, har hans forhold til og syn på Tanzania ændret sig:

“I have a lot of Danish values that I as a human absorbed while living in Denmark. So, when I come to Tanzania there are conflicts with those values that I have. For example, issues of homosexuality, you know, I can't discuss with my [Tanzanian] friends because I get... I'm pissed. Because I am like what's wrong about somebody being gay. These things remove the feeling of home.” (Vincent)

Vincent har fået indsigt i nogle værdier under sit ophold i Danmark, som ikke stemmer overens med nogle af de generelle tanzaniske værdier, som han oplever det. Selvom han mener, at ‘the feeling of home’ i Tanzania bliver reduceret, føler han sig stadig ikke helt tilpas i Danmark:

“But whenever I am in Denmark, for example, there is this one bar go visit when I have visited my kids, and there's a woman here who's calling me *neger*. That is always reminding me that still I am a *neger*. [...] Or now I travel a lot by ferry to Norway and Denmark [...] I am randomly picked to be checked all the time. So, there are all these incidents you know that make you feel oh. This is not my home because these things happen.” (Vincent)

Vincent deler flere bekymringer om det danske arbejdsmarked, dansk politik og en generel tone omkring indvandrere. Det er perspektiver, vi vender tilbage til i afsnit 4.3.

For både Maria og Vincent er der ikke nogen af dem, der overvejer at repatriere i den nærmere fremtid. Men de er dog begge helt afklarede med, at de gerne vil have deres sidste dage i henholdsvis Ecuador:

“Jeg siger altid til min mand, at når jeg bliver ældre, vil jeg gerne dø der. Jeg vil ikke dø her i Danmark. Det er for koldt. For koldt for mine knogler” (Maria)

Og Tanzania:

“When I retire, I don't want to go to an old-people's-home, that's the only place I don't want to be. I want to come back near the beach and to have people in the house helping.” (Vincent)

3.2 Lilian, Michael og Veronica

Lilian, Michael og Veronica kommer fra henholdsvis Moldova-Rumænien, USA-Danmark og Kenya. De er alle i 20'erne, og de er kommet til Danmark for at studere. Veronica er, som den eneste af de tre, allerede færdiguddannet og er nu ansat på et dansk universitet. Derfor har hun ophold på et arbejdsvisum. Michael har dobbelt statsborgerskab, fordi den ene af hans forældre er dansk, og Lilian er i Danmark igennem et studieophold. På trods af deres meget forskellige baggrunde har de alle det tilfælles, at de ønsker en tilværelse i Danmark - mere eller mindre permanent.

Veronicas motivation for at blive i Danmark er både af privat og professionel karakter. Hun ser mange fordele i det nordeuropæiske arbejdsmarked inden for hendes uddannelse. Derudover har hun en dansk kæreste, som er tæt knyttet til sin familie. Veronica forklarer, at det sociale element er helt afgørende for hendes følelse af at være hjemme:

“I want to find a home as a place where you feel wanted and basically somewhere that gives you safety. It is not specifically a regional or a geographical location but the feeling you get when you stay somewhere or with a group of people. So, if I am here and my home is not here that means my people and my close circle is not here” (Veronica)

Når Veronica fortæller om sit forhold til Danmark, er hun dog lidt vævende omkring det. På den ene side føler hun sig hjemme, fordi hun har nære relationer både i sit privatliv og i sit professionelle foretagende. Men det at føle sig som en dansker, har hun et helt andet syn på:

“It is not a bad thing, but I just don't feel Danish because I have this other strong identity where I feel Kenyan 100%. I have developed some aspects that could characterize me as Danish if you ask someone else, but I still don't consider myself Danish. Because I have this strong Kenyan background. I am proud of that so I would never wash that away and put a different identity on myself.” (Veronica)

Det betyder altså, at for Veronica er det at føle sig hjemme i Danmark og det at være dansk ikke uadskilleligt. Men ud over sin stærke kenyanske tilknytning udtaler hun sig også om sin juridiske situation som et afgørende emne for hendes mulighed for at føle sig hjemme i Danmark på sigt:

“I guess one of the reasons why I don't really consider Denmark as my home is that it could be taken away from you any day, right. - If you are not born here” (Veronica)

På den måde kan man ifølge Veronica ikke skille den sociale følelse af et hjem og de juridiske og sikkerhedsmæssige emner fra hinanden, fordi hun ikke har permanent ophold eller dansk statsborgerskab. For Michael er de juridiske bekymringer en helt anden situation, for han har nemlig dansk

statsborgerskab. Hans mor er dansker, men bosat i USA. Michaels tilknytning til Danmark ud over morens familie startede med et højskoleophold, hvor han dannede nogle stærke venskaber. Sidenhen har han valgt at tage uddannelse i Danmark – både fordi han gerne ville tilbringe mere tid i landet, men i høj grad også fordi at uddannelsesmulighederne i USA er begrænsede af en høj selvbetalning. Han fortæller også om, hvordan den danske arbejdskultur tiltaler ham:

“When I was learning about the work life balance in Denmark, I was blown away compared to America. That was a big difference that really pushed me over about starting my career here. The thing with five weeks off in most companies and if you have a child even the father can get some time off to take care of the kid.”

Michael er i den situation, at han frit kan rejse til og fra Danmark – både fordi han har råd, og fordi hans rejseaktivitet ikke går ud over hans tilladelse til at opholde sig i Danmark. Han føler sig mere og mere hjemme i Danmark, og når han rejser til USA, tager han sig selv i at forsvare danske perspektiver:

“In discussions about taxes or healthcare I always find myself now like almost defending how Denmark does it. That it is the better way in my opinion. I start saying like ‘but you guys do this and this’ when I’m talking about America. [I address them] like I am kind of choosing that I’m Danish at that point. (Michael)

Michael er ikke alene om at værdsætte danske værdier og det danske system mere generelt. Lilian har ligeledes nogle stærke følelser for den måde, man kan leve sit liv i Danmark frem for i hendes tidligere hjemland Moldova. Hun har boet i Danmark i nogle år og er i øjeblikket ved at tage en kandidatuddannelse. Hun har et meget stærkt bånd til sin storesøster, som har boet i Danmark de sidste mange år. Hendes søsters erfaringer har gjort stort indtryk på Lilian, og har også bidraget til Lilians søgen mod Danmark:

“My sister realised that you can't work ethically [in Moldova]. You must have a small petty corruption act and small stuff like that. It pulls you down if you do it every day. Even in the public sector it's like that as well. But if you actually care about living a dignified and ethically correct life it is really difficult to do that and have a decent living while living in countries like these.”
(Lilian)

Lilians ønske om at få mulighed for at leve et værdigt liv både privat og professionelt er en af hovedårsagerne til, at hun vil blive boende i Danmark.

“I don't really [feel alienated] because when I walk down the street, I look very boring and very Danish. Probably if my skin color was different for sure that would be something. I hear some of

my friends and acquaintances say that Danes can be quiet... I don't know - politically incorrect, I guess.” (Lilian)

Det Lilian mener med politisk ukorrekt, er noget vi får bekræftet ved Vincents oplevelser om, at hans afrikanske udseende får andre mennesker omkring ham til at henvende sig anderledes til ham, end en person med dansk etnisk udseende. Lilian derimod ligner en ’kedelig dansker’, så hun føler ikke, at hun skiller sig ud. Hun fortæller også, at hun godt kan se sig selv som dansker på den lange bane:

“I would say that your national identity lies where your home is, so if my home was to be here for a long time then I might identify as a Dane.” (Lilian)

Lilian kommer fra en kultur, hvor det er helt almindeligt, at de unge mennesker rejser ud i verden med henblik på at blive:

“[In Moldova,] your parents will groom you to migrate. All my friends are in different countries, and we knew this since we were kids. In school we learned English, and we have been groomed to do this. I knew I was leaving, and all my friends knew they were leaving. So, when you have this mindset, you know you're gonna go” (Lilian)

Derfor er det både de moldoviske normer og hendes afstandstagen til det tidligere hjemland, der har en betydning for Lilians følelse af at være hjemme i Danmark.

For Michael, Veronica og Lilian er det altså både sociale, professionelle og juridiske perspektiver, der fylder i deres opfattelse af, om Danmark er deres hjemland. Forholdet til det tidligere hjemland er utvivlsomt også en del af, hvorvidt deltagerne ser sig som potentielle danskere, og om de føler sig hjemme i landet. Det er også noget vi vil se i næste afsnit blandt nogle af borgerne med flygtningebaggrund.

3.3 Abdirizak, Mirza, Ines og Amar

De syv borgere med flygtningebaggrund som har deltaget i undersøgelsen, har alle forskellige perspektiver på hjemlandet. Til fælles har de desværre en trist fortid, som har sat sine spor. Alle fortæller, at de enten har fysiske eller psykiske mén fra livet i en krigstid eller fra flugten til Danmark. Deres perspektiver på hjemlandet er særligt mærket af, at de i første omgang prioriterer et trygt hjem, hvor man kan føle sig sikker. De udviser alle en stor taknemmelighed for, at de har kunnet opleve det her i Danmark. Og efter frygten for krig, potentiel hjemsendelse eller bekymringer for familie og venner har lagt sig, har alle på nær den irakiske kvinde, Amar, haft overvejelser om repatriering og har

enkeltvis været på en afklaringsrejse for at undersøge muligheden nærmere. På trods af deres overvejelser om repatriering, bor de alle endnu i Danmark af forskellige årsager.

Abdirizak var på en afklaringsrejse sidste år for at undersøge, om han kunne bosætte sig i Somalia, hvor han engang var flygtet fra. På rejsen var han uheldig at havne midt i en voldelig konflikt, og det medvirkede til, at han nu genovervejer situationen. I Danmark har han børn, men ingen nær relation til dem. Han har ikke meget familie tilbage i Somalia, men selvom han ikke har nogen særlig stærk tilknytning til Somalia i form af familie, arbejde og venner, fortæller han:

Afklaringsrejse:

En afklaringsrejse er en mulighed for borgere, der overvejer at repatriere, om at tage på en længere rejse til repatrieringslandet for at undersøge praktiske, sikkerhedsmæssige, sociale og/eller andre uafklarede emner.

Hvis borgeren modtager offentlig forsørgelse som f.eks. sygedagpenge eller lignende, kan vedkommende ansøge om hjælp til forsørgelse under afklaringsrejsen. Læs mere om afklaringsrejser på www.drc.ngo

”Jeg føler mig syg [i Danmark] og er gået i stå, og så [tænkte jeg,] at det ville være bedre for mig at komme til Somalia og sådan starte forfra” (Abdirizak)

På den måde mener han, at en ny start vil kunne hjælpe ham ud af stilstanden. Det er ikke unormalt, at overvejelser om repatriering bunder i, at borgere ikke er tilpas i den tilværelse, de befinder sig i i Danmark. For det bosniske ægtepar, Inas (k) og Mirza (m) har de gjort sig lignende tanker om deres situation. De flygtede fra Bosnien for omkring 30 år siden sammen med deres børn. Siden da er deres børn flyttet hjemmefra, har taget uddannelse og fået arbejde i Danmark. Inas og Mirza er glade for den tid, de har haft i Danmark, men har i en længere periode overvejet at repatriere til Bosnien, fordi de savner landet. En anden grund er, at de aldrig har lært at tale dansk og derfor finder det svært at begå sig i Danmark. Inas og Mirza tog derfor på en afklaringsrejse. Inas fortæller om den oplevelse de havde, da de ankom til Bosnien:

”Det er meget hårdt at komme tilbage. At vende tilbage til det sted man egentlig kommer fra – fordi man havde de billeder fra førhen i sit hoved. Og så kommer man tilbage, og lige pludselig opdager man, at intet er ligesom før. For det første så er husene brændt ned, og alting ser anderledes ud. Og vores jord – hvor huset også er væk – vores jord ser heller ikke ret stort ud som før, det er alt sammen blevet ligesom mindre.” (Inas)

Som Inas fortæller, har deres rejse gjort stort indtryk på dem. Det er en trist fortælling, men det siger også noget om, at de forestillinger man gør sig om et hjem ikke altid er i overensstemmelse med virkeligheden. Og at drømme og muligheder desværre ikke altid går hånd i hånd. Mirza fortsætter:

”[...] det var virkelig hårdt, men vi havde stor hjemve, og vi ville jo gerne tage derned og se det. For vi tænkte jo hele tiden *vores hus venter på os og vi skal bare ned og vende tilbage* – men så kom vi tilbage til kun bunker af sten! Det er virkelig hårdt. Lige pludselig står du og har ingenting.” (Mirza)

På trods af deres opdagelser i løbet af afklaringsrejsen, er de ikke fast besluttede på, hvor de gerne vil bo. De har forskellige holdninger til, hvor de kan føle sig mest hjemme. Inas siger, at hun føler sig bedst hjemme i Danmark, fordi deres børn og børnebørn er der. Men Mirza fortæller, at han vil kunne føle sig mere hjemme i Bosnien, ”... og det er simpelthen på grund af sproget. Primært på grund af sproget”.

Amar er en kvinde fra Irak, som har boet i Danmark i over tyve år. Tilværelsen i Danmark har for hende været kendetegnet af en stærk vilje til at få arbejde og at lære dansk hurtigt, som hun og hendes mand har haft stor succes med. Desværre har hendes liv også været mærket af stærke depressioner og andre mén forårsaget af hendes oplevelser fra krig og flugt og hårdt fysisk arbejde. Amar er ikke interesseret i at repatriere. Hun fortæller: “et hjem for mig er ikke kun det sted, hvor man er født eller opvokset. Det er, hvor man bliver respekteret, passet på, set og hørt”. Og det mener hun gør sig gældende for hende i Danmark.

”Efter mine børn blev gift og fik deres eget liv, og jeg ikke længere havde det der forældreansvar [...], så følte jeg mig fri. Jeg følte mig fri til at stikke af, at tænke på mig selv! Jeg ville komme ud af det – den der følelse af en mørk, fjern fornemmelse, der nu altid følger os flygtninge.” (Amar)

Amars fysiske lidelse lindres af det varmere klima, der er i Irak. Derfor rejser hun af og til derned. Hun siger også, at varmen og lyset hjælper på hendes depression og negative tanker – det hun italesætter som en mørk fjern fornemmelse, som flygtninge ifølge hende er fulgt af.

Selvom Amar ikke længere er forfulgt, har hun stadig sin tvivl om følelsen af tryghed:

”Jeg føler, at et hjem er ens tryghed og glædelige tilstedeværelse i livet. Og ja. På trods af at jeg har det lidt bedre her i Irak, så har jeg faktisk ikke den følelse af tryghed og fuldendt glæde. [Hverken] i Irak eller i Danmark. Jeg tror, når man er flygtning, finder man aldrig tryghed i et hjem. Jeg føler mig fremmede i Danmark og i Irak for at være ærlig. (Amar)

Amars sidste udtalelse fortæller også, at man faktisk kan have to hjemlande, men ikke rigtigt føle sig hjemme i nogen af dem.

3.4 Ali og Manal

Ali er født og opvokset i Danmark. Han er i starten af 20'erne og er i gang med en samfundsfaglig bachelor. Selvom han har boet i Danmark med sin nærmeste familie hele livet, fortæller han om, at han ikke rigtig føler sig hjemme i landet. Han føler sig behandlet anderledes på grund af sit udseende. For ham er det mange forskellige ting der fylder:

”Jeg synes, at der er mange faktorer, der spiller ind. Altså dernede [i Irak] er det et fællesskab, men her er der ikke noget af det, synes jeg. For man bliver alligevel holdt ude hvis man ser lidt anderledes ud eller ikke drikker. Mine værdier stemmer ikke overens med de værdier man ’skal’ have her. Så ja, jeg passer ikke helt ind her.” (Ali)

Når Ali bliver spurgt ind til, hvor han føler sig mest hjemme, svarer han:

”Det er Irak. Jeg snakker sproget, jeg kender landet, og jeg elsker historien, og det er derfor, at jeg føler mig mere *connected* til Irak end Danmark. Man bliver ikke fejret her som person, specielt ikke som en person, der ligner mig. Det er for mange generaliseringer. For mange fordomme.” (Ali)

De fordomme, Ali snakker om, er medvirkende til, at han ikke føler sig velkommen. Han fortæller, at nogle perspektiver, som ifølge ham præsenteres fra politisk side, er med til at skabe fordomme som:

” [I Danmark] ligner jeg en terrorist og et bandemedlem. Vi er alle tyve, voldtægtsmænd, islami-ster. Det kan altså blive for meget i længden, men jeg tror, det er den politiske debat og ikke folket. Medierne, propaganda, og den politiske debat er meget frastødende.” (Ali)

Der er ingen tvivl om, at Ali føler sig udsat på grund af sin etnicitet og religion. Og set i lyset af hans betagethed af den irakiske historie og fascination af landet, sproget og kulturen, virker det ikke helt underligt, at han overvejer at rejse til Irak med henblik på at blive der. Han har en drøm om at tage dertil for at hjælpe med at udvikle landet til det bedre. Generelt for Ali kan man sige, at han til tider føler sig ”skubbet ud” af Danmark, samtidig med at han er tiltrukket af Irak.

Manal er en 17-årig kvinde, som går på gymnasiet. Hun deler ligesom Ali sin hverdag med den nærmeste familie, og hun har ligeledes mange overvejelser om at høre til i Danmark. Noget af det, der er særligt vigtigt for Manal, er hendes religion. Hun er troende muslim, bærer tørklæde og har hele sin barndom gået i en muslimsk privatskole. Derfor er mange af hendes venner fra barndommen også muslimer. Fordi religionen fylder en stor del i Manals værdier, synes hun også, at det til tider kan

være svært at gå i gymnasiet, hvor der pludselig ikke er så mange som hende. Hun fortæller, at hun nemt føler sig udenfor:

“Jeg tror ikke, at jeg kommer til at passe ind lige meget hvad. Se på mig. Jeg stikker ud lige meget hvad, hvis ikke det er for tørklædet så for mit udseende. Jeg tror ikke, at det fuldstændigt kan blive imødekommet, og jeg er træt af at prøve. [...] Hvis jeg er til et event med etniske danskere, så vil jeg hele tiden tænke på, hvad de tænker om mig... Tænker de: *Se hvad hun har på, har hun for mørk hud, hun passer ikke ind her, hun er da ikke en del af samfundet*. Sådan nogle dumme og negative tanker... Og det er bare med til at hele tiden forstærke lysten til at ville rejse væk, for jeg føler aldrig, jeg hører til” (Manal)

Fordi Manal til tider føler sig uvelkommen i hverdagen i Danmark, overvejer hun muligheden om at repatriere. Og på trods af at hun aldrig har boet i andre lande, har hun en stærk idé om, at hun vil føle sig mere hjemme der end her i Danmark:

”Jeg tror, at følelsen af at være hjemme er det jeg søger, og det får jeg bare ikke her. Jeg er træt af danskhedsdebatten. Hvorfor kan man ikke bare lade folk være hvem de vil? Jeg vil bare vende tilbage til mine rødder, og hvis det så ikke er Irak, som er mit hjemland, så vil jeg bare vende tilbage til noget der minder om det. Mellemøsten måske. Et sted hvor jeg syntes, jeg vil høre mere til måske.” (Manal)

Det, Manal søger, er et sted, hvor hendes religion og værdier bliver respekteret og værdsat på anden vis, end de gør i Danmark. For Ali er det et spørgsmål om politik og værdier. På den måde kan man sige, at både Manals og Alis bevæggrunde for at søge væk fra Danmark skiller sig ud fra de tidligere borgere, vi har præsenteret. Tidligere har vi set et fokus på den nære sociale kreds af tætte venner og familie, muligheder for uddannelse og arbejde, og et savn og forhold til borgernes barndomshjem.

Manal fortæller:

”Jeg vil ikke kalde mig selv dansker, eller iraker. Jeg vil kalde mig selv en dansk iraker, fordi jeg syntes, det er svært at høre til begge steder – både i Danmark og i Irak. Men hvor synes jeg mine værdier bliver mødt bedst, så er det i Irak. Det er det, jeg hælder mere til. Der hvor jeg synes, at mine religiøse valg bliver respekteret bedst. (Manal)

Om Ali og Manal vælger at rejse eller blive i Danmark, det ved de kun selv. Men deres udtalelser bidrager i høj grad til nogle anderledes perspektiver i debatten om, hvad et hjemland er. Og at tonen i dansk politik bidrager til tankerne om repatriering for de to unge mennesker, som man ellers ville formode havde faste rødder i Danmark.

4.0 Hjemmet som en flydende størrelse

Deltagerne i undersøgelsen har meget forskellige baggrunde, holdninger og årsager til at være i Danmark. Den enkeltes livserfaringer og livsvalg spiller naturligvis en stor rolle for den individuelle følelse af, hvad et hjem er. De emner, der er tydeligst i snakken om hjem, er det sociale liv, fremtidsmuligheder, sikkerhed og samfundsmæssig tilknytning.

Vi kan konstatere, at definitionen på et hjem og at føle sig hjemme er flydende, og at den bliver baseret på individuelle overvejelser, som både kan være forankret i det private liv omkring familie, venner og kolleger – såvel som det kan baseres på en reflekteret selvopfattelse omkring nationalitet, politik og tilhørsforhold. Ved sidstnævnte er det overvejelser som 'er der nogen, der taler min sag?' og 'hvilke muligheder og rettigheder har jeg som borger i dette land?'. Det fremgår altså tydeligt, at forskellige borgere ser på forskellige ting, når vi taler om en definition på et hjem og tilhørsforholdet hertil.

4.1 Hjemmet som kærlighed, værdier og uddannelse

Veronica, Lilian og Michael såvel som Vincent og Maria, har alle et flydende forhold til deres tidligere hjemlande og til Danmark. Vi ser både, at forholdet baseres på, hvor lang tid de har boet i Danmark, hvilket socialt netværk de er en del af, og hvordan de føler sig mødt i det danske samfund. Derudover fylder det også, hvor ofte de rejser tilbage og besøger gamle venner og familie. Forholdet til det tidligere hjemland spiller altså en rolle i følelsen af at være hjemme i Danmark.

Både Maria, Vincent og Lilian italesætter, hvordan de føler sig i balance med, hvad de kalder danske værdier. Ligeledes vægter Michael og Veronica de værdier, der præger det danske arbejdsmarked.

For Michael, Veronica og Lilian har de et fokus på, hvilke muligheder de har for at skabe sig en tilværelse og et liv i Danmark. Lilian kommer fra en kultur, hvor det nærmest er forventet, at man rejser ud - hvortil er ikke af stor betydning. Hjemmet bliver altså i højere grad defineret af deres tilknytning igennem sociale relationer og arbejdsmuligheder. Dog lurder der endnu en usikkerhed, som Veronica italesætter; at hun aldrig kan være helt sikker på, at hun kan få lov til at blive. Den usikkerhed farver hendes syn på, om hun kan føle sig helt hjemme i Danmark. Derfor har den juridiske tilknytning også en betydning for følelsen af at være hjemme.

4.2 Hjemmet som sikkerhed

For borgerne med flygtningebaggrund har deres tilværelse i Danmark indledningsvist været præget af, at personlig sikkerhed har været første prioritet. De taler ikke så meget om, hvad det vil sige at

føle sig som en dansker, men nærmere om at de har deres personlige sikkerhed i Danmark. Nogle af dem er efter mange års ophold i Danmark begyndt at overveje, om en tilværelse i det land, de flygtede fra, er en mulighed. Både Abdirizak, Mirza og Ines samt andre borgere befinder sig lidt i et limbo - de er ikke sikre på, hvor de skal fortsætte livet henne. Deres tilknytning til Danmark er stor qua de mange år, de har levet her, men trangen til at vende tilbage er dominerende. Særligt for Mirza og Ines går deres overvejelser også på, at hvis de vælger Bosnien til, vælger de også til en vis grad deres danske familie fra. Abdirizak lader til at være lidt i en krise, hvor han føler, at han er gået i stå. Amar har taget handling for at komme i bedring. Hun taler om, at hun hverken føler sig hjemme i Danmark eller i Irak, men at hun holder af at bo i Danmark og af at rejse til Irak ind imellem. Fælles for alle borgerne med flygtningebaggrund er, at de ikke selv har valgt Danmark som destination på samme måde som de andre. At de nu har muligheden for selv at vælge, har en stor personlig værdi for dem, men det ændrer ikke på, at valget er kompliceret og svært.

4.3 Hjemmet som at være en del af samfundet

De unge danskere, Ali og Manal, føler sig ikke velkomne i Danmark af forskellige årsager – på trods af at de aldrig har boet andre steder. Ligeledes påpeger Vincent, at der er dele af det danske system, som medvirker til, at han ikke føler sig velkommen og hjemme.

“The Danish law, you know... First when I moved to Denmark from the beginning, once you start the process of moving you are already feeling *I am not wanted here*.” (Vincent).

Ud over lovgivningen omkring familiesammenføring fortæller Vincent også, at han oplever, at hans status som ‘fremmed’ eller indvanderer gør det sværere for ham at finde et arbejde, på trods af hans høje uddannelse. Når han møder nye mennesker, spørger de ham konsekvent, hvor han *egentlig* kommer fra. Selvom han ikke er i tvivl om, at folk oftest har gode intentioner, giver de forskellige ting til sammen en følelse af uvelkommenhed.

Vincent er kritisk, men kan godt se sig selv bo og leve i Danmark på sigt. Hans familiære tilknytning vægter højt for ham, men han forholder sig kritisk til bestemte samfundsstrukturer, som han mener er ekskluderende.

For Ali og Manal er det lidt en anden sag. De taler begge om, at Danmark ikke er et sted for dem, og at de på sigt vil bosætte sig andetsteds. Hvis vi sammenligner de to unge borgere med de andre deltagere, kan man sige, at Ali og Manal skiller sig ud på forskellige måder. For det første er de begge født og opvokset i Danmark, de er unge og er begge under uddannelse. På den måde har de også et solidt udgangspunkt til at forholde sig kritisk til samfundsmæssige emner. At de begge oplever, at de

bliver ekskluderet af danske traditioner, politikker og kulturer, kan der være mange årsager til. De nævner begge, at de føler sig ekskluderet på grund af deres udseende, og den måde de føler sig omtalt på i dansk politik. Ali nævner direkte, at han føler sig stigmatiseret som kriminel eller terrorist, og Manal føler, at *danskhedsdebatten* ikke inkluderer hendes måde at være dansk på. Derfor fortæller de begge – og Vincent til en vis grad, at der på et samfundsmæssigt plan ikke er plads til dem.

5.0 Hvordan kan vi tale om *hjemlandet*?

I Danmark har vi i alt 825.080 indvandrere og efterkommere, svarende til 14,1 pct. af den samlede befolkning⁹. Det betyder, at minimum 14,1 pct. af den danske befolkning har en eller anden relation til et tidligere eller andet hjemland. For nogles vedkommende er det et fødested, eller der hvor man voksede op og måske levede i det unge voksenliv. For andre er det nærmere en feriedestination og en fortælling, der kommer frem, når de ældre i familien mindes tiden, der var engang. Minderne kan blive en del af en borgers nu danske identitet, men for andre vil det tidligere hjemland eller forældrenes oprindelsesland repræsentere et stærkt ønske om en ny fremtid og tilbagevenden dertil. Vi kan altså konstatere, at der er rigtig mange mennesker i Danmark, for hvem et tidligere hjem- eller opholdsland er en helt naturlig del af livet. Det er ikke en mystisk hemmelighed eller en skjult fortid, men en meget almindelig del af livet for mange mennesker.

Fra udsagnene i kapitel 3 kan vi konstatere, at dét at føle sig hjemme i Danmark ikke er afhængigt af ens nationale og/eller etniske ophav. Og ligeledes kan vi konstatere, at dét at være dansker, som Ali og Manal, ikke er ensbetydende med, at man føler sig hjemme i Danmark. Derfor er det vigtigt, at vi ikke på forhånd definerer, hvor en borger hører hjemme, hverken etnisk, nationalt eller følelsesmæssigt, da man f.eks. godt kan være fra Moldova, men føle sig mere knyttet til Danmark.

På trods af at man kan have hjemme forskellige steder på forskellige måder og på trods af, at et andet hjemland er en helt naturlig del af tilværelsen, oplever vi stadig, at sagsbehandlere, frivillige og privatpersoner finder det udfordrende at snakke med mennesker om deres tidligere hjemland. Som vi kan læse i kapitel 3, er der flere af borgerne, som enten overvejer eller måske ligefrem ønsker en anden tilværelse i et andet hjemland. For nogen er det noget, de overvejer i skrivende stund, for andre er det en plan, de har for deres kommende alderdom. Nogle af borgerne – primært størstedelen af borgerne med flygtningebaggrund, er meget i tvivl om, hvordan de skal bære sig ad, hvordan de skal træffe valget, og hvornår de evt. vil repatriere. I projektet *Frivillig hjemvenden og styrket integration*

⁹ Tallene er pr. 1. juni 2021 (Det nationale integrationsbarometer, 2021)

er formålet ”at sikre, at udlændinge og danske statsborgere med dobbelt statsborgerskab er opmærksomme på repatrieringsordningens muligheder med henblik på at sikre, at den enkelte har det bedst mulige grundlag for at træffe en eventuel beslutning om repatriering.”¹⁰ Der er altså borgere, som har brug for at vide mere om repatriering og måske sparre med andre borgere med lignende overvejelser, eller have løbende samtaler med sagsbehandlere og/eller repatrieringskonsulenter. Og for at de borgere, der har brug for det, kan få de rette oplysninger og viden om deres muligheder og rettigheder, er det nødvendigt at italesætte disse. Derfor er det også problematisk, hvis en samtale om repatriering danner grundlag for misforståelser eller dårlige oplevelser.

Den udfordring nogle sagsbehandlere møder er problematisk, da de ofte er første led til at tale om repatriering, hvorefter borgeren henvises til Repatrieringsteamet i DRC Dansk Flygtningehjælp. Udfordringerne kan bunde i forskellige ting. En af dem kan muligvis have noget at gøre med ofte skiftende politikker inden for området. Blot over de sidste fire år fra 2018-2022 er der foretaget store ændringer både i repatrieringslovens personkreds, den kommunale vejledningspligt og en sideløbende stramning på visse områder omkring midlertidigt ophold. Særligt i forbindelse med inddragelse af opholdstilladelser i 2021, er der opstået forvirring omkring muligheden for repatriering – altså *frivillig, selvvalgt* hjemrejse. Her er frivillig repatriering blevet forvekslet med at få inddraget sin opholdstilladelse og at kunne modtage økonomisk støtte til rejseudgifter. Selvom repatriering og inddragelse af opholdstilladelser er to meget forskellige ting, bliver de blandet sammen i terminologien *at vende hjem*. Det kan være én af grundene til at sagsbehandlere i særlig grad skal veje deres ord, når de fremlægger muligheden om repatriering for en borger.

I artiklen “*Between integration and repatriation – frontline experiences of how conflicting immigrant integration policies hamper the integration of young refugees in Denmark*” om kommunale medarbejders håndtering af og arbejde med integrationspolitikker fremlægger Katrine Vitus og Frederikke Jarlby¹¹ noget af den nyeste forskning på området. De introducerer pointer om, hvad de kalder *frontline workers*, heriblandt kommunale medarbejdere og indleder med, at flere kommunale medarbejdere oplever, at deres rolle i varetagelsen af udlændinge- og integrationspolitikker kan virke farvet af både den ansattes værdisæt, en stereotypisering af etnicitet og en særligt sensitiv magtbalance, hvor magten ligger hos medarbejderen¹². Artiklen kommenterer på, hvordan integrationspolitik til tider konflikter med det faktiske integrationsarbejde - enten forårsaget af komplicerede administrative krav

¹⁰ (Statens Udviklingspuljer, 2019)

¹¹ (Vitus og Jarlby, 2021)

¹² (Edlins & Larrison, 2020 og James & Julian, 2020 og Hagelund, 2010 i Vitus og Jarlby, 2021, s. 3)

eller mere generelt af en politik, som i dag har mere fokus på midlertidighed og repatriering end på integration¹³. Selvom den undersøgelse Vitus og Jarlby har foretaget ikke er en-til-en sammenlignelig med denne rapports fokus, så er deres pointer brugbare, når vi møder problematikker i daglig praksis med kommunal vejledning om repatriering.

Formålet med repatrieringsordningen er at tilbyde borgere som frivilligt ønsker at repatriere økonomisk støtte og vejledning i denne proces. Her er det vigtigt, at vi holder fast i, at repatriering er og bliver frivilligt. Udfordringen bliver, når Udlændinge- og Integrationsministeriet bruges samme terminologi, '*at rejse hjem*' om påbudt/tvungen hjemrejse via *Hjemrejsestyrelsen*, eller i daglig tale om at udlændinge skal *rejse hjem*, hvis deres opholdsgrundlag er udløbet.

Vi har ikke noget endegyldigt svar på, hvordan man som ven, kollega eller sagsbehandler italesætter det tidligere hjemland uden at forårsage misforståelse, men med en tilgang der er formbar og fleksibel kan man komme langt. Hvis vi starter med bevidst at lægge forudindtagelserne fra os, altså ikke at gå ud fra, hvor en borger føler sig bedst hjemme eller passer bedst ind, er vi allerede kommet langt. Med en bevidsthed om, at et simpelt ord som 'hjem' eller 'hjemland' kan have mange forskellige betydninger og er individuelt og formbart igennem livet, håber vi, at det giver anledning til refleksion.

Konklusion

I undersøgelsesdeltagernes udsagn fremgår det tydeligt, at de alle er meget forskellige – både i form af baggrund, uddannelse, årsag til at de har bosat sig i Danmark og overvejelser omkring repatriering. Det giver os eksempler på, at repatrieringslovens personkreds dækker over meget forskellige borgere, som har forskellige oplevelser med i rygsækken. Trods den store forskellighed, ser vi alligevel et mønster i nogle af deltagernes fortællinger. For nogle af borgerne, er den private og familiære relation afgørende for forståelsen af et hjem og følelsen af at være hjemme. For andre borgere lægges der større vægt på at føle sig som en del af samfundet og at føle sig set og hørt på et kulturelt, religiøst og samfundsmæssigt niveau for at føle sig hjemme.

Vi har konstateret, at dét at føle sig hjemme kan være uafhængigt af, hvor man kommer fra. Derfor er det vigtigt at huske, at en borger fra USA eller Irak kan føle sig lige så hjemme i Danmark, som enhver anden. Dermed ikke sagt, at man ikke kan eller skal tale om det tidligere hjemland, for det findes, og den enkelte har naturligvis et forhold dertil.

¹³ (Vitus og Jarlby, 2021, s. 8-9)

Udlændinge- og Integrationspolitik er unægtelig et omdiskuteret og til tider sårbart emne, der kan dele vandene i de fleste kredse. Politiske tiltag og måder at tale om udlændinge- og integrationsområdet på kan skabe forvirring og gør ikke altid arbejdet nemmere for sagsbehandlerne i kommunernes integrationsafdelinger. Derfor er det også vigtigt, at vi alle gør vores for at afværge misforståelser om repatriering, og at være nysgerrige på, hvad et hjem er for den enkelte borger.

Forslag til videre undersøgelser

Undersøgelse af borgeres oplevelse med vejledningspligten og den dedikerede repatrieringssamtale

For at kunne udarbejde konkrete forslag til praksishåndteringen af vejledningspligten og den dedikerede repatrieringssamtale vil det være relevant at lave en undersøgelse med et evaluerende element for øje. Ved at spørge borgere ind til deres oplevelser fra møderne med kommunen og den kommunale medarbejders håndtering af repatrieringssamtalen, er det muligt at se på, hvordan man undgår potentielle misforståelser og i værste fald en følelse af stigmatisering eller uvelkommenhed fra borgerens side. Her vil det også være muligt at inddrage borgerne og at rådføre sig med dem om, hvordan de mener, man bedst afholder samtalen.

Undersøgelse af unge danske borgeres ønske om at repatriere efter endt uddannelse

Et emne i undersøgelsen, som har vakt interesse blandt kolleger i DRC Dansk Flygtningehjælp, er de unge danskere med irakisk baggrunds ønske om at på sigt at repatriere. Den typiske borger, som ønsker at repatriere, er ofte over 50 år, eller en hel familie med børn¹⁴. Vi kan naturligvis ikke konkludere noget om borgernes fremtidige valg, men det er en sjældenhed, at så unge mennesker med dansk statsborgerskab deler deres tanker om repatriering. Manglende data på området er en udfordring, og derfor anbefales det at lave en mere detaljeret undersøgelse af denne målgruppe blandt de danske borgere.

¹⁴ (Det nationale integrationsbarometer, 2021b)

Litteraturliste og websider

- Dansk Socialrådgiverforening. (2021). ”Socialrådgivere skal ikke længere vejlede om repatriering ved hver samtale”. af Henrik Egelund Nielsen. Lokaliseret på <https://socialraadgiverne.dk/socialraadgivere-skal-ikke-laengere-vejlede-om-repatriering-ved-hver-samtale/> (tilgået 3. januar 2022)
- Det nationale integrationsbarometer. (2021). ”Hvor mange og hvem er indvandrere i Danmark?” Lokaliseret på <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/INTEGRATION-STATUS-OG-UDVIKLING> (tilgået 5. januar 2022)
- Det nationale integrationsbarometer. (2021b). ”Hvor mange er repatrieret i 2021” Lokaliseret på <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/repatriering/1> (tilgået 5. januar 2021)
- DRC. (2021). ”Frivillig hjemvenden og styrket integration”. Lokaliseret på <https://drc.ngo/da/vores-arbejde/ydelser-og-losninger/integration-i-danmark/udviklingsindsatser/frivillig-hjemvenden-og-styrket-integration/> (tilgået 20. december 2021)
- DRC. (2021a) ”At vælge sit hjemland. En undersøgelsen af afklaringsrejser, DRC Dansk Flygtningehjælp”. Rapporter. Lokaliseret på <https://drc.ngo/da/vores-arbejde/ydelser-og-losninger/asyl-og-repatriering/om-at-vende-hjem/materiale-om-repatriering/rapporter/> og <https://drc.ngo/media/12ljsbbm/at-v%C3%A6lge-sit-hjemland-en-unders%C3%B8gelse-af-afklaringsrejser-drc-dansk-flygtningehj%C3%A6lp.pdf> (tilgået 20. december 2021)
- Hjemrejsestyrelsen. (2021). ”Om os”. Lokaliseret på <https://hjemst.dk/> (tilgået 20. december 2021)
- LOV nr 174 af 27/02/2019. (2019). LOV nr 174 af 27/02/2019. Lov om ændring af udlændingeloven, integrationsloven, repatrieringsloven og forskellige andre love. Udlændinge- og Integrationsmin., j.nr. 2018-20616. Lokaliseret på <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/174> (tilgået 20. december 2021)
- Repatrieringsloven. (2019). LBK nr 1023 af 02/10/2019. Lokaliseret på <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/1023> (tilgået 20. december 2021)
- Statens Udviklingspuljer. (2019). ”Styrkelse af frivillig hjemrejse (repatriering).” Lokaliseret på <https://www.statens-tilskudspuljer.dk/udl%C3%A6ndinge-og-integrationsministeriet/styrelsen-for-international-rekruttering-og-integration/31> (tilgået 13. januar 2022)
- Udlændinge- og Integrationsministeriet. (2022). ”Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse” Lokaliseret på <https://www.borger.dk/arbejde-dagpenge-ferie/Dagpenge-kontanthjaelp-og-sygedagpenge/Kontanthjaelp/selvforsoergelses--og-hjemrejseydelse-eller-overgangsydelse> (tilgået 3. januar 2022)
- Vejledning om Repatrieringsloven. (2021) ”Vejledning om Repatrieringsloven” Lokaliseret på <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2019/9695> (tilgået 24. januar 2022)
- Vitus, Kathrine, & Jarlby, Frederikke. (2021). Between integration and repatriation - frontline experiences of how conflicting immigrant integration policies hamper the integration of young refugees in Denmark. *Journal of ethnic and migration studies*.

Dataindsamlingen er udført af Mette Fenger, Astrid Boddum Kristiansen, Anna Kruse Kielsen og Ayat Hadi. Rapporten er udarbejdet af Anna Kruse Kielsen og Ayat Hadi.

DRC Dansk Flygtningehjælp, Viden og Udvikling, Oluf Palmes Allé 35 8200 Aarhus N.